

10 Ιουνίου 2018

Αυτός είναι ο πλάτανος της Αθήνας που απαγχονίζονταν οι θανατοποινίτες μέχρι τον 19ο αιώνα. Πώς βγήκε η φράση «χαιρέτα μου τον πλάτανο» και τι σημαίνει

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#)

Στη συμβολή των οδών Αιόλου και Πελοπίδα, το 17ο αιώνα λειτουργούσε ο Μεντρεσές, δηλαδή το οθωμανικό ιεροσπουδαστήριο. Κατά την οθωνική περίοδο στην Αθήνα, ο Μεντρεσές μετατράπηκε σε φυλακή, που λειτούργησε μέχρι τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Γεωργίου Α'. Ο Μεντρεσές έμεινε γνωστός για τις άθλιες συνθήκες των κρατουμένων, αλλά και για τον βάρβαρο τρόπο που εκτελούνταν οι καταδικασμένοι σε θάνατο. Στην καρδιά της Αθήνας, στην περιοχή που «γέννησε» τη Δημοκρατία, ληστές αλλά και πολιτικοί αντιφρονούντες άφηναν την τελευταία τους πνοή κρεμασμένοι σε ένα πλάτανο μπροστά από την πύλη της φυλακής. Το πανεπιστήμιο των «Σοφτάδων» Κάτω από την Ακρόπολη, στους «Αέρηδες» της Πλάκας, οι Οθωμανοί έχτισαν το 1721 Μεντρεσέ, που στα τουρκικά σημαίνει ιεροσπουδαστήριο. Η λέξη προέρχεται από τις αραβικές λέξεις «μαντρασάς»/»madrasah-Madratis» και «ντερς»/»ders» που σημαίνουν ίδρυμα θεοκρατικό ή άλλο και μάθημα, αντίστοιχα. Την εντολή να χτιστεί το σπουδαστήριο των εκκολλαπτόμενων ιμάμηδων έδωσε ο Μεχμέτ Φαχρής. Οι νεαροί μουσουλμάνοι διδάσκονταν δίκαιο με βάση το Κοράνι, θεολογία και φιλοσοφία. Τα μαθήματά τους περιλάμβαναν επίσης τη διδασκαλία της αραβικής, περσικής και τουρκικής γλώσσας. Ο Μεντρεσές λειτούργησε σαν ένα είδος πανεπιστημίου που υποσχόταν μία σίγουρη επαγγελματική καριέρα σε υψηλόβαθμα πόστα για τους «Σοφτάδες», του φοιτητές του ιεροδοδασκαλίου. Τα μαθήματα ωστόσο, ήταν

αρκετά απαιτητικά και ο κύκλος σπουδών απαιτούσε χρόνο και χρήματα. Οι Οθωμανοί βρήκαν τη λύση και για τα δύο προβλήματα. Τα έξοδα της φοίτησης καλύπτονταν από το οθωμανικό δημόσιο, ενώ οι σπουδαστές είχαν τη δυνατότητα να μείνουν μέσα στον Μεντρεσέ. Ο οθωμανικός Μεντρεσές είχε σχήμα τετράγωνο, αποτελούνταν από ένα κεντρικό κτίριο, τη σχολή, τους κοιτώνες των φοιτητών και των δασκάλων τους, τους κοινόχρηστους χώρους και την κεντρική αυλή.

Ο Μεντρεσές το 1931, μισογκρεμισμένος. Φωτογραφία: Φωτο: René Bénézech. Συλλογή: Λίζα Κουτσαπλή.

Ο χώρος βέβαια, πέρα από διδασκαλείο, χρησιμοποιούταν και ως σημείο συγκέντρωσης για τους προύχοντες Οθωμανούς, οι οποίοι μαζεύονταν και συζητούσαν από κοινού τα προβλήματα της πόλης. Σε μία από αυτές τις συγκεντρώσεις, κι ενώ η Ελληνική Επανάσταση είχε αρχίσει στην Πελοπόννησο, οι προύχοντες αποφάσισαν τον Απρίλιο του 1821, να δολοφονήσουν όλους τους ενήλικους χριστιανούς Αθηναίους. Ευτυχώς κάτι τέτοιο αποτράπηκε με την παρέμβαση του καδή Χαλήλ αφέντη. Το πιο μισητό μέρος της Αθήνας Κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, ο Μεντρεσές ερημώθηκε και το διδασκαλείο έπαψε να λειτουργεί. Οι Τούρκοι εγκατέλειψαν την Αθήνα και όταν ο Όθωνας έγινε βασιλιάς, ο Δανός αρχιτέκτονας, Χρ. Χάνσεν, εκπρόσωπος του νεοκλασικισμού, επισκεύασε τον ερειπωμένο Μεντρεσέ, ο οποίος λειτούργησε ως φυλακή. Μάλιστα από το 1850 και έπειτα, αφού έγιναν κάποιες μεταβολές στο εσωτερικό του, η φυλακή απέκτησε και δεύτερο όροφο. Ο Μεντρεσές ως κρατητήριο λειτούργησε μέχρι και τη βασιλεία του Γεωργίου το Α', έως και τα πρώτα χρόνια του 20ου αιώνα. Η

φυλακή υπήρξε σκληρή και οι συνθήκες των κρατουμένων ήταν άθλιες. Αν και οι φυλακισμένοι ήταν ποινικοί κρατούμενοι, διάσημοι ληστές της εποχής, πολιτικοί και αντιφρονούντες, στην ουσία όσοι φυλακίζονταν ήταν οι φτωχοί και οι μη προνομιούχοι. Μάλιστα, ο στρατηγός Μακρυγιάννης, φυλακίστηκε το 1852, με την κατηγορία συνωμοσίας κατά του Όθωνα, την ίδια στιγμή που οι βαυαρικές αρχές καταπίεζαν τον λαό και «ξάφριζαν» τα δημόσια ταμεία. Ένας άλλος γνωστός κρατούμενος της φυλακής ήταν ο ποιητής Αχιλλέας Παράσχος, που συνελήφθη κι φυλακίστηκε στον Μεντρεσέ το 1861.

Το εσωτερικό του Μεντρεσέ, κατά τη διάρκεια λειτουργίας του ως φυλακή.

Το σύμβολο του θανάτου και η φράση «χαιρέτα μου τον πλάτανο» Ο αρχιληστής Μπίμπισης, όταν ήταν κρατούμενος στον Μεντρεσέ, λέγεται ότι στην κεντρική αυλή του κτιρίου είχε φυτέψει ένα πλάτανο. Ο πλάτανος αυτός αργότερα έγινε σύμβολο του θανάτου, καθώς όσοι κρατούμενοι ήταν καταδικασμένοι σε θάνατο απαγχονίζονταν στα κλαδιά του δέντρου. Ο πλάτανος κάποια στιγμή έφτασε να ταυτίζεται με την ίδια τη φυλακή, που κατέληξε να γίνει μισητό σύμβολο. Μάλιστα για τον συγκεκριμένο πλάτανο κυκλοφόρησε και το εξής δίστιχο:

«Ο πλάτανος του Μεντρεσέ έχει διπλόν τον κλώνο, ο ένας λέει ισόβια κι ο άλλος λαιμητόμο».

Παράλληλα και ο Αχιλλέας Παράσχος είχε γράψει για τον πλάτανο του Μεντρεσέ, καυτηριάζοντας την άδικη και αυταρχική βαυαρική εξουσία: «Ω Πλάτανε του Μενδρεσέ, στοιχειό καταραμένο της τυραννίας τρόπαιο, σε φυλακή υψωμένο... Θα έρθη η ώρα πλάτανε, της χώρας μας Βαστίλη, που ξυλοκόπους, η οργή του Έθνους θα σου στείλη, και πέλεκυς στη ρίζα σου ελεύθερα θ' αστράψη. Δεν θα σε φαν

γεράματα, φωτιά δεν θα σε κάψει, και γύρω θα χορέψωμε στη στάχτη σου τη κρύα εμείς, που θάφτει σήμερα εδώ η τυρρανία».

Η επιγραφή στην κορυφή της εισόδου σε αραβική γραφή μαρτυρά το παρελθόν του χώρου.

Ο πλάτανος του Μεντρεσέ, συνδέθηκε και με την παροιμιώδη φράση « χαιρέτα μου τον πλάτανο». Όσοι κρατούμενοι του Μεντρεσέ αποφυλακίζονταν, βγαίνοντας από την πύλη της φυλακής κοίταζαν πίσω προς τα κελιά των πρώην συγκρατούμενών τους και τους φώναζαν με νόημα: «χαιρέτα μου τον πλάτανο». Η φράση έμεινε από τότε και τη χρησιμοποιούμε για να περιγράψουμε μια κατάσταση που είναι χαμένη εκ των προτέρων, γιατί συνήθως κάποιος τη χειρίστηκε με λάθος τρόπο.

Το 1898, η φυλακή του Μεντρεσέ κατεδαφίστηκε από τους ίδιους του πολίτες. Ήδη όμως από τη δεκαετία του 1850, πολλοί αρχαιολόγοι είχαν εκφράσει αίτημα να απομακρυνθούν οι κρατούμενοι από τη φυλακή και το κτίριο να κατεδαφιστεί, καθώς βρισκόταν σε περιοχή στην οποία ήταν προγραμματισμένη να γίνουν ανασκαφές. Παράλληλα, είχαν κυκλοφορήσει φήμες, που ήθελαν κάτω από τον Μεντρεσέ να υπάρχει ένας αμύθητος θησαυρός. Τελικά ο Μεντρεσές κατεδαφίστηκε ολοκληρωτικά το 1914. Διατηρήθηκε μόνο η παλαιά ξύλινη πύλη της φυλακής. Όσο για τον «μισητό» πλάτανο; Το 1915 ένας κεραυνός τον κατέστρεψε! Πληροφορίες αντλήθηκαν και από το βιβλίο των Θανάση Γιοχάλα και Τόνιας Καφετζάκη, ΑΘΗΝΑ, Ιχνηλατώντας την πόλη με οδηγό την ιστορία και τη λογοτεχνία, εκδόσεις ΕΣΤΙΑ...

Πηγή: mixanitouxronou.gr